PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Echonomy, Sociology an Policy Journal

Demokrasi ve Liberalizmin Zorunlu Birlikteliği

Compulsory Community of Democracy and Liberalism

Abdulvahap AKINCI
Öğr. Gör., Kocaeli Gazanfer Bilge Meslek Yüksekokulu

Ocak/Jaunary 2011, Cilt/Vol: 7, Sayı/Num: 1, Page: 7-28
ISSN: 1305-7979

© 2005- 2010
PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Echonomy, Sociology an Policy Journal

Ocak/Jaunary 2011, Cilt/Vol: 7, Sayı/Num: 1
ISSN: 1305-7979

Editör/Editor-in-Chief

Öğr.Gör.Dr.Elif KARAKURT TOSUN

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Öğr.Gör.Dr.Sema AY
(Uludağ Üniversitesi)

Öğr.Gör.Hilal YILDIRIR
(Uludağ Üniversitesi

Uygulama/Design

Yusuf Budak
(Kocaeli Üniversitesi)

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veysel BOZKURT (Uludağ Üniversitesi)
Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)
Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)
Doç.Dr.Aşkın KESER (Kocaeli Üniversitesi)
Yrd.Doç.Dr.Emine KOBAN (Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu)
Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Yrd.Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Öğr.Gör.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
None of the contents published can't be used without being cited.

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Echonomy, Sociology an Policy Journal
Ocak/Jaunary 2011 - Cilt/Vol: 7 - Sayı/Num: 01
Sayfa/Page: 07-28

Demokrasi ve Liberalizmin Zorunlu Birlikteliği

Compulsory Community of Democracy and Liberalism

Abdulvahap AKINCI
Öğr. Gör., Kocaeli Gazanfer Bilge Meslek Yüksekokulu

Özet:

Demokrasi ve liberalizm, üzerinde en çok tartışılan kavramlar arasında yer almaktadırlar. Demokrasi ve liberalizmin ilkeleri arasında uyuşan ve tezat olan noktaların bulunduğu, tezatlıkların ise zaman içerisinde azaldığı söylenebilir. Liberal demokrasilerin yükselişleri ve düşüşleri kronolojik çerçevede irdelendiğinde, ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesinin önemli derecede belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Rejimlerini demokrasi olarak adlandıran devletlerin sayılarındaki hızlı yükselişe rağmen, bu ülkelerin demokrasi uygulamaları arasında önemli farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Liberal demokrasiler günümüzde etkin konumlarını pekiştirmiş olsalar da, milliyetçi ve dinsel alternatifler tarafından tehdit edilmektedirler. Bu çalışmada liberal demokrasilerin geleceği üzerinde öngörüde bulunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Liberalizm, Demokrasi, Liberal Demokrasi*

Abstract:

Democracy and liberalism are considered the most commonly spoken and written concepts. In the principles of democracy and liberalism, some of points are found contrast and concurrent, the contrasts can be said decrease over time. Rising and falling of liberal democracies are concerned in the chronological framework, the level of economic development of countries is considered that a significant determinant. Despite the rapid rise in the number of states, regimes calling democracy, democracy in these countries are important differences between the observed practices. Liberal democracies strengthened their positions effective today, even though they are threatened by nationalist and religious alternatives. This paper presents foresight on the future of liberal democracies.

Keywords: *Liberalism, Democracy, Liberal Democracy*
.

GİRİŞ

Demokrasi ile liberalizm arasındaki ilişki, literatürde en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Liberalizm ve demokrasinin birbirine katkılarını incelemek konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. İki kavram arasındaki uyumlu olan ve tezat olan ilkelerin irdelenerek, aralarındaki uyumu ve gerilim alanlarını ortaya koymak bu kavramların birbiri ile olan ilişkilerini daha da netleştirecektir. Liberalizm açısından demokrasi olmazsa olmaz değildir. Ancak üzerinde odaklanılması gereken temel nokta, liberalizm olmadan demokrasinin olup olmayacağıdır. Demokrasinin, büyük bir erdem olarak hemen bütün dünyada kabul edilmiş olması, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan biri de hemen bütün rejimlerin, kendilerini gerçek demokrasi olarak takdim etmeleridir (Erdoğan, 2001: 194-195).

Demokrasinin bu şekilde içinin boşaltılmaya çalışılmasının engellenmemesi durumunda, değerini büyük ölçüde yitireceği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, demokrasi ile liberalizmin birlikteliklerinin bir zorunluluk olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda, demokrasinin varlığı için liberal değerlerin olmazsa olmaz olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Bu amaca ulaşabilmek için öncelikle demokrasi ve liberalizm kavramlarının tarihsel sürecinin irdelenmesi hedeflenmektedir. Böylece bu kavramların anlamları, bu anlamların zaman içerisindeki değişimi, aralarındaki uyum ve tezatlıklar netleşecektir. Demokrasi ile liberalizm arasında bazı tezatlıklar olduğu halde, birlikteliklerinin gerekliliğinin sorgulanması çalışmanın diğer bir hedefini teşkil etmektedir. Yine bu bağlamda kanun yapma süreci olarak demokrasinin işleyiş tarzı incelenecektir.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra ortaya çıkan yeni dönemde birçok devlet demokrasiye geçmiş bulunmaktadır. Bu yeni demokrasilerdeki uygulama seviyesi ve demokrasinin gelecekte hangi yönde ilerleyebileceği konusunda da bazı çıkarsamalarda bulunulmaya çalışılacaktır. Bu konuda yazılmış olan literatür ışığında bazı tahlillerde bulunulmaya çalışılacaktır.

1. DEMOKRASİNİN KAVRAMSAL ANALİZİ VE TARİHSEL ARKA PLANI

Demokrasi ile liberalizmin hangi dönemde ve koşullar altında ortaya çıktıkları irdelenmelidir. Kavramların ortaya çıktıkları dönemde hangi anlamda kullanıldığı ve hangi ilkeleri içerdikleri bilinmeden, aralarındaki bağlantının doğru bir şekilde ortaya konması mümkün olamaz.

1.1.Demokrasi ve Liberalizm Kavramlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Demokrasinin tarihi eski Yunan dönemine (yaklaşık 2500 yıl önce) kadar gitmektedir. Demokrasi kavramı Eski Yunanca'da "demos" (halk) ve "kratein" (egemen olmak) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Bu, halkın veya çoğunluğun egemenliği şeklinde tanımlanabilir (Schmidt, 2001: 13; Dursun, 2004: 2004: 161). Yunan şehir devletinin yıkılışından sonra demokrasi fikri tamamen yok olmamıştır fakat en aza inmiştir. Demokrasinin tekrar gündeme gelmesi ancak Yeni Çağ düşüncesinin sonuçlarını vermeye başlamasıyla mümkün olabildi (Schmidt, 2001: 193). Dahl'a göre demokrasi uygun koşulların var olması durumunda birbirinden çok farklı ve haberdar olmayan ülkelerde yeniden icat edilebilir (Dahl, 2001: 9).

Demokrasi, genel olarak siyasal iktidarın nasıl oluşturulacağını, kimlerin yönetici olacağını belirlemeye dönük bir yöntemdir. Ancak demokrasi kavramını toplumsal alanın her noktasında, bütün sosyal hayatımızda uygulamaya kalktığımız zaman, kavramın çerçevesini çok genişletmiş ve dolayısıyla anlamsızlaştırmış oluruz. Yayla'ya göre demokrasi, siyasi bir yönetim şeklidir ve sadece açık toplumla ilintilidir (Yayla, 2002: 34).

Demokrasi, bütün üstünlüklerine rağmen yaşatılması belki de en zor olan siyasal sistemdir. Demokraside insanların rızası en üst seviyede belirleyiciyken, zora en az başvu-

rulan sistem durumundadır. Her şeyden önce bir "uzlaşı kültürü"nü gerektirmektedir ve bunu sağlamanın yolunu her devlet kendisi bulmak durumundadır (Diamond, 1995: 127).

Demokrasinin olmazsa olmazlarından biri siyasal iktidar için yarışmadır. Bu mücadele aşırıya kaçtığı zaman istikrarsızlık ve toplumsal huzursuzluk meydana gelebilir. Yarışan çıkar gruplarının taleplerine aşırı duyarlı olunduğu takdirde, bazı toplum kesimlerinin olumsuz etkilenmesi olasıdır. Bu sistemde kararların hızlı alınması da gerekir. Bütün bunları özerk bir şekilde gerçekleştirme yeteneğine sahip siyasi partilerin varlığı da zorunludur (Diamond, 1995: 128).

Demokrasiler, halkın rızasına dayandıklarından dolayı, seçilmişlerin halkın beklentilerine cevap verebilmeleri gerekir. Halk daha ziyade kısa vadeli sonuçları görmek ister. Yönetim halkın taleplerine cevap vermede başarısız olduğu zaman, halkta siyasetten uzaklaşma ve demokrasi dışı yöntemlere daha olumlu yaklaşma mümkün olabilir. Böyle gelişmeler demokrasiler için büyük riskler teşkil etmektedir. Otoriter rejimlerde yöneticiler kendilerini halkın beklentilerine göre hareket etme mecburiyetinde hissetmediği için, uzun vadeli programlar ve "kemer sıkma politikaları" uygulayabilirler. Bu yönetenlerin seçim korkusunun olmaması daha rahat hareket etmelerine imkan sağlar. Demokrasilerde ise uygulanan politikaların olumlu sonuçlarının seçimlerden önce görünmesi gerekmektedir (Diamond, 1995: 128-129; Linz, 1995: 157).

Liberal düşüncenin kökleri de eski Yunan Şehir Devletleri'ne kadar götürülebilir fakat genel olarak bu düşüncenin John Locke'un eserleriyle hayat bulduğunu ve 18.-19. yüzyıllarda gelişmesini tamamladığını söyleyebiliriz. Liberalizm kelimesi 19. yüzyılda literatüre girmiştir. Bazı aydınlara göre bu kavramı ilk olarak Adam Smith kullanmıştır (Yayla, 2000: 158).

Bilim insanları, liberalizmi savunurken kendi alanları ile ilgili boyutunu öne çıkarmışlardır. Esas olan bireyi topluluğa karşı korumak, onun özerkliğini güvence altına almaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için de genel olarak devletin yetkilerinin sınırlandırılması gerekmektedir. Bu durum iktisat politikası açısından da geçerlidir. Devletin iktisadi olarak sınırlandırılmadığı bir durumda, siyasi gücünün de sınırlandırılması mümkün olamaz. Liberalizm, özgür bireylerin kendi iradeleri ile piyasayı şekillendirmelerinin gerektiği tezini savunmaktadır (Yayla, 2002: 22-23). Liberalizmin ortaya çıkmasında üç farklı teorik çalışmanın etkisinin olduğunu söylenebilir:

Sözleşmeci Liberalizm: Bu teorinin temel yaklaşımına göre, devletle bireyler arasında hak ve sorumluluklarını karşılıklı olarak belirleyen bir sözleşme (Toplum Sözleşmesi) söz konusudur. Sözleşmeci liberalizme göre insanlar doğa halinde özgür bir şekilde yaşamaktaydılar. Thomas Hobbes'a göre bu dönemde aşırı bir kargaşa ve düzensizlik vardı. İnsanlar bir araya gelerek bir sözleşme yaptılar ve bu sözleşmeye göre devlet bireylerin bazı doğal haklarına hiç bir şekilde müdahale etmemeliydi. Bu haklar doğuştan gelen haklardır. Bunlar yaşama hakkı, düşünme ve düşündüklerini ifade etme hakkı ve mülkiyet hakkıdır. Devlet bu haklara müdahale etmemek şartıyla insanları yönetme hakkına sahiptir. "Bu haklar devletten bağımsız olarak varoldukları için, yasama yoluyla ortadan kaldırılmaları mümkün olmadığı gibi, herhangi bir seçmen çoğunluğunun anlık kaprislerine de tabi değildir" (Türk Demokrasi Vakfı, 1992: 18). Jefferson, mülkiyet hakkını doğal haklardan biri olarak kabul etmez, onun yerine "mutluluk arayışı"nı doğal haklardan birisi olarak görür (Heywood, 2007: 59). Rand'a göre bütün hakların kaynağı yaşama hakkıdır. Mülkiyet hakkı diğer bütün hakların tek aracı konumundadır. Mülkiyet hakkı olmaksızın kişinin kendi hayatını kendi gayreti ile istediği şekilde yönlendirmesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda insan ürettiklerine el konulan bir köleden farksızdır (Rand, 1999a: 319).

Tarihte böyle bir sözleşme yapıldığına dair hiçbir kanıt yoktur. Önemli olan böyle bir sözleşmenin gerçekten yapılıp yapılma-

dığından ziyade, bu teori ile ulaşılmak istenen sonuçtur. Ortaçağda hâkim olan anlayışta kralların meşruiyetlerinin kaynağı ilahidir. Dolayısıyla, eylemlerinin sorgulanması diye bir şey olamazdı. Bu dönemde krallar toplum üzerinde çok yoğun bir müdahale hakkına sahiptiler. Bu teori ile meşruiyetin kaynağının halkta olduğu ve dolayısıyla onlara karşı sorumlu olunduğunun altı çizilmek istenmektedir. Artık, yönetenlerin yönetilenlerin bazı temel haklarına hiçbir şekilde dokunmamaları gerekmektedir (Yayla, 2002: 24). Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak da, yönetilenlerin hukuk dışı uygulamalara karşı isyan hakkı söz konusu olabilmektedir. Bu noktada Hobbes, Laviathan adlı eserinde daha değişik bir yaklaşım sergilemiş ve en kötü yönetime dahi itaat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü, Hobbes'a göre, hiçbir yönetim iktidarın olmadığı kaos ortamından (doğa halinde olduğu gibi) daha kötü olamazdı. Burada Hobbes, devleti bireyden öncelikli bir yere oturtmuş olması dolayısıyla liberalizmin temel değerlerinden birini çiğnemiş olmaktadır (Yayla, 2002: 26; Heywood, 2007: 60).

Toplum sözleşmesi kuramcılarından biri de Jean Jacques Rousseau'dur. Onun fikirlerinin liberalizmin gelişmesinde etkili olduğunu söylemek zorlama bir yaklaşım olur. Rousseau'nun daha ziyade belirli bir tip cumhuriyetçilik ile totalitarizme temel teşkil edebilecek fikirler ileri sürdüğünü söylemek daha doğru olur (Yayla, 2002: 25). Rousseau, bireyci gibi görünmekle beraber, toplumu ön planda tutmuştur. O, genel iradenin azınlıkların dahi iradesi olduğundan ve bu iradenin yanılmazlığından, bir yönüyle çoğunluk diktatörlüğü diyebileceğimiz yapının oluşmasına yol açabilecek teorik çerçeveyi çizmiştir. Bu yaklaşım tarzı azınlık haklarının ihlalini meşrulaştırmaktadır.

Özellikle son dönemlerde birçok uluslararası örgüt, temel hakların içerisine yeni öğeler de eklemektedir. Bu aslında olumlu bir durum değildir. Hakların genişlemesi, bir taraftan da içlerinin boşalmasına ve değersizleşmelerine neden olmaktadır (Türk Demokrasi Vakfı, 1992: 26). "Tabii Haklar" zamanla "İnsan Hakları" ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlandı. 1948'de BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş olan "İnsan Hakları Beyannamesi" insan haklarının çerçevesini oldukça genişletti. Bu beyannamede uygun bir yaşama standardı, istirahat, sosyal güvenlik, tıbbî bakım, eğlence ve ücretli tatilde bir insan hakkı olarak sayılmıştır. Beyannamede geniş bir yelpazede ekonomik ve sosyal hakların sayılması, bu kadar geniş çerçeve içerisindeki bir insan hakları anlayışının hayata geçirilmesini fiiliyatta imkansızlaştırmıştır (Cranston, 1999: 311-314).

Doğal Hukuk: Bu anlayışa göre, hukuk doğal olarak vardır. Kimilerine göre hukuk, tanrı tarafından oluşturulmuşken, kimilerine göre ise, hukuk insanın doğasında gömülüdür. Bu anlayış, insanların doğuştan var olan haklarına dokunulamaz ve bunlar hiçbir şekilde devredilemezler fikrini savunur. Dolayısıyla devlet bu sınırlara riayet etmek zorundadır. John Locke, doğal hukuk anlayışının da en önemli isimlerindendir (Yayla, 2002: 27-28). Locke'un bu teorisinin etkileri Amerikan bağımsızlık beyannamesinde görülmektedir. Bu yaklaşım Amerikan toplumunda yansımasını bulmuştur (Yayla, 2002: 24).

Evrimci-Gelenekçi-Liberalizm: İnsanların sırf akıl yoluyla değil, aynı zamanda istekleriyle, yanılgı ve tecrübeleriyle tarih içerisinde geliştiğini, toplumsal kurum ve kuralların ortaya çıkmasında bu birikimlerin de etkili olduğunu savunmaktadırlar. Bu yaklaşımın önde gelen temsilcileri David Hume, Adam Smith ve Friedrich A. Hayek'tir. Bu yazarların görüşlerini, Jeremy Bentham ve J. S. Mill'in öznelci ve aritmetik faydacılık anlayışlarıyla karıştırmamak gerekir (Yayla, 2002: 29).

Faydacılara göre, insanın doğası iyiye yönelir. İyi olan şeyler insana haz, kötü olan şeyler ise elem verir. İnsanın ihtiyaç duyduğu nesneleri elde etmesi haz verirken, elde edememesi elem verir. Faydacılar, insanın bağımsız bir şekilde kendi özgür iradesiyle davranan bir varlık olduğunu, toplumun ise bu bireylerin aritmetik topla-

mından ibaret olduğunu savunurlar. Dolayısıyla, her bireyin kendi faydasını en üst noktaya taşıma çabası sonucunda, toplumun toplam faydası maksimize edilmiş olur. Devletin yapması gereken şey, piyasaya ve toplumsal düzene müdahale etmemektir. Devlete biçilen rol, "gece bekçisi" rolüdür. Faydacılara göre toplumun gelişmesi, bireyin yaratıcılığının hiçbir şekilde engellenmemesine bağlıdır (Köker, 1992: 34-35).

Faydacılığın kurucuları olan James Mill ve Jeremy Bentham'ın bu teorik çalışmaları demokrasi ile uyumlu görünmektedir. Ancak, bu düşünürler eğitimsiz ve cahil insanların çoğunluğunun siyasal iktidarı belirlemeleri ile özel mülkiyet ve bireysel özgürlüklerin tehlikeye gireceğini, dolayısıyla genel oy ilkesinin toplumun belli bir bilinçlenme seviyesine geldikten sonra, uygulanması gerekliliğini savunuyorlar. Bu yaklaşım ile demokrasinin uyumu söz konusu değildir (Köker, 1992: 37-38).

Bütün bu yaklaşımların hangisini savunurlarsa savunsunlar, liberallerin bazı temel ortak noktalarda buluştukları görülmektedir. Bu düşünürler, siyasi iktidarın veya topluluğun, birey üzerinde baskı kurmasına karşıdırlar. Liberaller, kuralların hâkimiyetinin, yani hukuk devletinin gerekliliğinin üzerinde uzlaşmaktadırlar. Onlar için önemli olan, yönetimin aristokrasi, monarşi veya demokrasi olması değil, yönetimin sınırlı olması yani bireysel özgürlüklerin garanti altına alınmasıdır (Yayla, 2002: 30-31). Bu noktada, liberalizmin demokrasi ile çelişmesi de söz konusu olabilmektedir. Demokrasinin varlığı temel hakların garanti altına alınması için yeterli bir temel sağlamamaktadır. Çünkü çoğunluk kararıyla azınlıkların bazı temel haklarına müdahale edilebilir. Temel haklardan olan düşünme özgürlüğünü sınırlayan, bu hakkı kullandığı için cezalandırılan insanların yaşadığı demokratik toplumlar ortaya çıkabilir. Yine aynı bağlamda, çoğunluğun kararı ile ülkede yaşayan azınlıkların mülkiyet hakları ihlal edilebilir veya sınırlandırılabilir. İdam cezası çoğunluğun beklentilerine uygun bir şekilde yasal hale getirilebilir ve böylece yaşama hakkına dokunulabilir. Bu durumda ortaya "çoğunluk diktatörlüğü" çıkar. Liberalizmde ise bir meşruiyet sorunu ortaya çıkmaktadır. Halkın, karar alma sürecinin dışında tutulması ve kararların bir kişi veya bir yönetici sınıf tarafından alınması, meşruiyet sorununu ortaya çıkarmaktadır. Halkın dahil edilmediği bir yönetimin bireysel özgürlüklere dokunmayacağının garantisi yoktur. Liberalizmin demokrasi ile ters düşebileceği noktalardan birisi budur. Buna rağmen, liberalizmin demokrasiye karşı olduğu anlamı kesinlikle çıkarılmamalıdır. Hem liberalizm hem de demokrasi zaman içerisinde fikri gelişme göstererek birbirlerine yaklaşmışlardır. Liberalizmin demokrasiden temel değer "herkese tek oy" ilkesidir. Bu noktada liberalizm ile totalitarizm arasında mutlak bir tezatlık ve demokrasiyle liberalizm arasında da yumuşak bir gerginlik olduğu söylenebilir (Yayla, 2002: 31). Totalitarizmde devlet, bireyin her şeyine müdahale etmekte, onun varlığını kitle psikolojisi içerisinde eritmektedir. Otoriter ve totaliter rejimlerin demokratik olması diye bir şey olamaz. Yılmaz'a göre, demokrasi bireyi temel alarak katılmanın yanında özgürlük ve eşitlik esasına dayandığından dolayı otoriter bir yönetimle uyuşmaz (Yılmaz, 2000: 192).

1.2. Demokrasi ve Liberalizmin İlkeleri: Ortak ve Tezat Olan Noktalar

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren liberalizm ile demokrasinin ideallerinin birbiri içine girdiği gözlemlenmektedir. Fakat bu durum beraberinde bazı karışıklıklar da getirmiştir. Kimi yazarlar özgürlüğün, demokrasinin ikinci planda kalan bir ilkesi olduğunu dile getirirken, kimileri de özgürlüğü demokrasinin ilk ilkesi olarak savunmuştur. Aslında bu yaklaşım farklılığının nedenini, demokrasiden neyi kastettiğimizle açıklamak mümkün olabilir. Eğer kastedilen liberal demokrasi ise, özgürlük demokrasinin ilk ilkesi haline gelmektedir. Ancak liberalizmle demokrasiyi birbirinden ayırdığımız zaman, demokratik idealin, eşitlik idealine dönüştüğü görülmektedir. Özgürlük, liberalizmin gerekli bir

özelliği olmakla beraber, demokrasinin olmazsa olmazı değildir. Bununla beraber Sartori, Batı'daki gelişmelerin sonucunda demokrasi ve liberalizmin birbirini tamamlar hale geldiğini savunmaktadır (Sartori, 1996: 397-398). Lipson'a göre, uzay ve zaman fizikçiler için neyse, eşitlik ve hürriyet de demokrasi için odur. Demokrasileri diğer rejimlerden üstün kılan bu özellikleridir. Bu kavramlar mutlak olarak değil izafi olarak yorumlanmalıdırlar (Lipson,1999: 17-19). Demokrasi bazen liberal demokrasinin kısaltması şeklinde kullanılmaktadır (Sartori, 1996: 400). Liberalizmde eşitlikten kastedilen, bireylerin ahlaki olarak eşit oldukları ve devletin vatandaşlarına karşı eşit mesafede konumlanması gerektiğidir. Eşitlikten kastedilen sosyal eşitlik değil, fırsat eşitliğidir (Dworkin, 2006: 59-76).

Demokrasi ile liberalizmin karşıt olmaktan çıkarak güçlerini birleştirmeleri 1848 Devrimi'nden sonra gerçekleşmiştir. Özgürlüğü ortadan kaldıracak eşitlik anlayışı sosyalizmde temsil edilirken, özgürlükle uyumlu eşitlik anlayışı liberal demokraside varlığını göstermiştir (Sartori, 1996: 403).

Bazı liberal düşünürler özgürlüklerin korunması için en iyi yolun demokrasi olduğu fikrine olumlu yaklaşmamışlardır. Mesela Mill, oy hakkının sınırlı tutulmasını, aksi takdirde çoğunluğun diktatörlüğünün hâkim olacağını savunmuştur (Heywood, 1999: 71). Montesquieu ise özgürlükleri en iyi şekilde aristokrasi-demokrasi karışımı bir yönetimin sağlayacağını savunmuştur (Yayla, 2000: 247). Locke'da bugünkü anlamda demokrat değildir. Ona göre oy verme hakkına sadece mülk sahibi olanlar sahip olmalıydı (Erdoğan, 2001: 201-202).

Demokrasinin birçok temel değer ve kurumunu liberalizme borçlu olduğunu söylenebilir (Yayla, 2000: 158). Fakat demokrasi ile liberalizmin aynı şey olmadıkları da açıktır. Bu iki kavramın aralarında her konuda mutabakat olduğunu söylemek mümkün değildir. Liberalizm, demokrasiye ahlaki ve felsefi temeller sağlamıştır (Yayla, 2002: 32-33). Demokrasinin bir yönetim biçimi olarak, rakiplerinden çok daha üstün bir konumda olduğunu tarih kanıtlamıştır. Bu açıdan bakıldığında demokrasi ile liberalizm arasında herhangi bir zıtlık söz konusu değildir (Yayla, 2002: 34).

Köker'e göre önce iktisadi liberalizm 15. yüzyıldan başlayarak kurumsallaşıyor, sonra da liberal demokrasi gelişiyor (Köker, 1992: 27-28). Kimi düşünürlere göre iktisadi liberalizm ile demokrasi arasında neden-sonuç ilişkisi vardır. Kapitalizmin gelişme süreci ile burjuvazi ortaya çıktı ve sivil toplumun alanının gelişmesinde etkili oldu. Bu durum demokrasinin doğuşunda önemli bir etken oldu. Demokrasi ancak burjuvazinin tarih sahnesine çıkması ile mümkün olabildi. Weber ve Schumpeter'e göre modern demokrasi kapitalizmin bir ürünüdür (Bulut, 2003:70-72). Mieses piyasa ekonomisinin doğası gereği rekabeti sağlayarak özgürlüklerin gerçekleşmesine neden olduğunu savunmaktadır. Serbest piyasa hiçbir sınıra tabi olmaksızın sonsuz imkân sunarak özgürlüklerin gerçekleşmesini sağlar (Nişancı, 2001: 590). Fukuyama'ya göre demokrasi ile kapitalizm arasındaki ilişki dolaylı bir ilişkidir. İstikrarlı bir demokrasinin varlığı için ekonomik gelişme gerekli ve yeterli bir koşul değildir (Fukuyama, 1999: 110-111).

1.3. Kanun Yapma Yolu Olarak Demokrasi ve Liberalizm

Temsili demokrasilerde, halkın iradesi seçmiş olduğu temsilcileri vasıtasıyla ortaya konulur. Bu yönetim şeklinde demokrasiyi kanun ve hukuk kurallarını oluşturmanın tek veya temel yolu olarak anlayan bir yaklaşım söz konusudur. Parlamentolar halkın iradesi doğrultusunda, halk adına kanunlar yaparlar. Fakat liberaller bu yaklaşıma pek olumlu yaklaşmazlar. Daha önceden de değinildiği gibi liberaller, hukukun insanın doğasında gömülü olduğuna veya tanrı tarafından insanlara verilmiş olduğuna inanırlar. Bunlardan ilkine seküler, ikincisine ise doğal hukuk anlayışı adı verilmektedir. Başka bir bölüm liberallere göre ise, hukuk zaman içerisinde tecrübeler sonucunda doğar. Özel mülkiyet hukukun başlıca kaynağı durumundadır. Özel mülkiyetin varlığı

sayesinde insanlar kendi özerkliklerini koruyup geliştirebilirler. Özel mülkiyetin olmadığı yerlerde, hukuk oluşamaz, eşitliği sağlamak adına yapılan düzenlemeler ancak toplumu hiyerarşik şekilde düzenlemek anlamına gelir (Yayla, 2002: 40-41).

Liberalizm ile demokrasi arasındaki en temel ayrım noktası; liberalizmin bireye, demokrasinin ise topluma dayanmasında yatmaktadır (Sartori, 1996: 416). Liberalizmle demokrasinin uzlaşamadığı noktalardan biri de, demokrasideki 'halk iradesi' kavramıdır. Liberallere göre halk, düşünceleri, kanaatleri ve beklentileri ile bir bütün oluşturamaz. Kendi içerisinde birçok farklılıklar barındırır. Halkın tamamının bir konu üzerinde mutabık kalması çok nadir olabilecek bir şeydir. Söz konusu olan halkın iradesinden ziyade, bireylerin iradeleridir. Seçimlerde ortaya çıkan halkın iradesinden ziyade, seçme hakkına sahip olanların iradeleridir. Oy kullanma hakkına sahip olanların bir bölümünün seçimlere katılmadığını veya geçersiz oy verdiğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ülkelerde uygulanan seçim barajı ile birçok oy geçersiz sayılmaktadır ve çok sayıda seçmen tercih ettikleri siyasi partinin barajı geçemeyeceğini düşünerek, ikinci en yakın partiye oy verme yoluna gitmektedirler. Dolayısıyla söz konusu olan hiçbir şekilde halkın iradesi değildir (Kapani, 2003: 76-78).

Liberallerin demokrasiye önem vermelerinin sebebi; demokrasilerde farklı inanç ve kanaatlere sahip insanların barış içerisinde bir arada yaşamalarının ve siyasal iktidarın seçimle değiştirilmesinin mümkün olmasıdır. Demokrasi, demokratik yöntemle seçilmiş olan siyasal iktidarın iyi olduğunu kabul eder. Liberalizm ise demokratik yöntemle iktidara gelen bir yönetimin iyi olmama ihtimalini de göz önünde bulundurur. Liberalizme göre iyi yönetimin iki özelliği taşıması gerekir. Bunlar: hukuk devleti ve sınırlı yönetim (yönetimin mutlak olmaması) ilkeleridir. Liberalizm için önemli olan, egemenliğin kimde olduğundan ziyade nasıl kullanıldığıdır. Demokraside ise önemli olan egemenliğin kime ait olduğudur (Yayla, 2002: 43).

Demokrasi için kanunların yapılış biçimi önemlidir. Yani meşru bir şekilde seçilmiş yasama organı tarafından çıkarılan kanunlar meşrudurlar. Fakat liberalizm için önemli olan kanunların yapılış şekli değil, içeriğidir ve kanunlar bu kıstasa göre meşruluk taşır veya taşımazlar. Yani demokrasiye uygun bir şekilde hazırlanmış olan bir kanun, liberallere göre kötü (gayri-meşru) bir kanun olabilir (Yayla, 1999: 63-64).

2. LİBERAL DEMOKRASİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Liberal demokrasinin ortaya çıkış sürecini ve demokrasinin diğer çeşitleriyle olan farkını ortaya koymak, liberal demokrasinin daha iyi anlaşılması için gereklidir. Bu bağlamda liberal demokrasilerin gelişimi ve demokrasinin küresel boyutta yükselen değer haline gelmesi irdelenmeye çalışılmaktadır. Demokrasiyi benimseyen ülkelerdeki uygulama farklılıkları ve demokrasinin önündeki engeller de ele alınmaktadır.

2.1. Liberal Demokrasi

Liberal demokrasiyle, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'da oluşturulan kurumlar ile bu kurumları güvenceye alan hukuki yapı ve işleyen siyasal süreç kastedilmektedir. Liberal demokrasilerde belirli aralıklarla seçim yapılır. Seçimlerde gizli oy açık sayım ilkesi uygulanır. Genel ve eşit oy hakkı mevcuttur. Siyasal iktidar seçimlerle el değiştirir ve halkın temsil edildiği kurumların varlığı söz konusudur. Hukukun üstünlüğü ilkesi geçerlidir ve düşünme, düşündüğünü ifade etme ve örgütlenme özgürlüğü vardır (Köker, 1992: 29). Liberal demokrasi yerine bazen "koruyucu demokrasi" kavramı da kullanılmaktadır. Koruyucu demokrasi denmesinin nedeni, yönetimin sınırlanması ve bireysel özgürlüklerin koruma altına alınmasının gerekliliğini ifade etmektir. Bunun gerçekleşmesi için anayasa ve haklar belgesine ihtiyaç duyulur (Erdoğan, 2001: 205-206). Sartori'ye göre, demokratik devlet, liberalizmin yeni bir isimle ortaya çıkmış şeklidir (Sartori, 1996: 417).

Demokrasi, iktidara gelmenin tek yolu olarak seçimleri kabul eder ve iktidara gelenlerin genellikle iyi niyetli ve başarılı kişiler olduğuna inanır. Liberalizmde ise yönetimin seçimle işbaşına gelmiş olması şart değildir. Liberal demokraside ise iktidar sahiplerinin seçimle belirlenmelerinin yanı sıra, bu yönetimin insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü kabul eden, sınırlı bir yönetim olması istenmektedir (Yayla, 2002: 35).

Liberal demokrasilerin en büyük avantajlarından birisi, iktidarın el değiştirme şeklidir. Demokratik olmayan rejimlerde icraatları tasvip edilmeyen, dolayısıyla meşruiyetini yitirmiş bir yönetimi ancak şiddete başvurarak görevden uzaklaştırmak mümkün olabilmektedir. Bu rejimlerde siyasal sistemle siyasal iktidar bir bütün olarak algılandıkları için, meşruiyeti sadece siyasal iktidarlar değil, aynı zamanda siyasal sistemler de yitirir. Sistem, liberal demokrasilerden daha istikrarlıdır. Liberal demokrasilerde ise, siyasi iktidar eğer meşruiyetini yitirirse, seçimlerle onu değiştirmek mümkündür. Dolayısıyla meşruiyeti yitiren sistem değil yöneticilerdir (Yayla, 2002: 35-36).

Demokrasi, insan haklarının korunması açısından en ideal yönetim şeklidir. Demokrasinin insan haklarının neleri kapsayıp neleri kapsamadığını saptamak gibi bir sorunu olamaz. Demokratik yönetimlerde insan haklarının zedelenmesine dönük olarak bazı kararların alınması mümkün olabilir. Hiçbir toplum kesimi başkalarının çıkarını kendisinin çıkarı kadar savunamaz. Çoğunluğun doğru olanı tercih etmemesi mümkündür. Hatta çoğunluğun diktatörlüğü söz konusu olabilir. Çoğunlukta olan görüş, diğer kesimin birçok doğal hakkına zarar verecek kararlar alabilir (Hakyemez, 2000: 40-41). Liberal demokrasilerde bugün çoğunlukta olan bir görüş, daha sonraki dönem azınlık durumuna gelebilmektedir. Etnik ve kültürel azınlıklar için durum farklıdır. Bunların azınlık konumları devam eder ve onların aleyhine demokratik süreç işleyebilir (Erdoğan, 2001: 257-258). Dolayısıyla temel hakların neleri kapsadığını demokrasi belirlemez. Demokrasilerin daha önceden belirlenmiş olan haklar çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir (Yayla, 2002: 36-37).

Demokrasilerde özel ve kamu alanları arasındaki ayrıma riayet edilmesi gerekmektedir (Lardeyret, 1995: 203). Bu yolla bazı alanlar devletin kontrolü dışında bırakılmış olmaktadır. Bu ise devletin bireylerin özel hayatlarına müdahale etmesini sınırlamaya dönük bir yaklaşımdır (Yılmaz, 2000: 202).

Çoğunluğun beklentileri zamanla değişmektedir. Fakat temel haklar hiçbir şekilde değişmezler. Demokrasinin insan haklarını koruma konusunda diğer sistemlerden çok daha başarılı olduğu söylenebilir. Ancak demokratik ülkelerde insan haklarının hiç ihlal edilmediğini iddia etmek de anlamsız olur. Toplumun genel yararı ve sosyal adalet vb. adlar altında insan haklarının ihlal edildiğinin kanıtlarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki dosyalardan tespit etmek mümkündür (Yayla, 2002: 37). ABD'de siyahlara karşı ayrımcı tutum günümüzde de devam etmektedir. Polislerin siyahlara karşı aşırı şiddet kullandıklarını gösteren gizli kamera görüntüleri sıkça basında yer almaktadır. Demokrasi alanında iyi bir noktada olan ülkelerden Fransa'da Romanlara ve Kuzey Afrika kökenlilere dönük ayrımcı uygulamalar açıkça gözlemlenebilmektedir.

Liberalizmin insan haklarının korunmasında, demokrasiden daha etkili olduğu söylenebilir. Demokrasinin genel oy ilkesi bağlamında oluşturulan meclislerin veya referandum sonucunda toplumun vermiş olduğu kararlar ile bazı bireysel özgürlükler sınırlanabilmektedir. Almanya'da Hitler demokratik yöntemler ile iktidara geldi ve anayasanın kendisine vermiş olduğu yetkileri kullanarak özgürlüklere son verdi. Çoğunluklar azınlıkların temel haklarına son vermeyi uygun görebilmektedir. Liberalizmde temel ilkelerden olan kişilerin bazı dokunulamaz, devredilemez haklarının olduğu, hiçbir iktidarın bu alanlara müdahale edemeyeceği anlayışı özgürlükler açısından sağlam temeller oluşturmaktadır.

Liberalizmin savunduğu haklar iki grup içerisinde ele alınabilir. Bunlardan birincisi bireysel haklardır. Bütün liberal düşünürler yaşama, hürriyet ve mülkiyet hakları konusunda hemfikirdirler. Bu haklar vazgeçilemez ve devredilemez. İkinci gruptaki haklar (Barınma hakkı, seyahat hakkı vb. sosyal haklar) ise bireysel hakların türevleri durumundaki haklardır. Bu gruptaki hakların gerçek manada hak olup olmadıkları üzerinde liberal düşünürler arasında tartışmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak refah devletinin yaşamış olduğu kriz, ikinci gruptaki hakları daha az kişi tarafından savunulur duruma getirmiştir (Yayla, 2002: 38-39). Bireysel haklardan kolektif haklara yönelen hakları genişletme çabası Rand'a göre ""İnsan Hakları"nın yerine "Güruhun (Kalabalığın) Hakları"nın geçirilmesi anlamına gelir" (Rand, 1999b: 325). Cranston'a göre ekonomik ve sosyal haklarla aşırı derecede donatılmış olduğu bir insan hakları anlayışının etkisi, "politik ve sivil hakları ahlâkî zorlayıcılık alanının dışına çekip ütopyacı özlemlerin alacakaranlığına itmektir. Ve bir hakkın anlaşılmasında hiçbir şey bir hakkın ideal olmadığının kabul edilmesinden daha önemli değildir. Bir ideal gerçekleştirilmek istenen bir hedeftir, fakat, tanımı gereği, hemen derhal gerçekleştirilemez. Bunun aksine, hak, saygı gösterilebilecek ve ahlaki bakımdan hemen şimdi saygı gösterilmesi gereken bir şeydir. Eğer hak ihlâl edilirse adaletin kendisi suistimal edilir" (Cranston, 1999: 315).

Liberallere göre insan haklarının korunmasını sağlamanın yollarından biri; hukuk devletidir. Bu anlayış demokrasiye hâkim olmuştur. Hukuk devleti demokrasinin en önemli ilkelerinden biri haline gelmiştir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Adına "hukuk" denmekle bazı kurallar demokratik hukuk devletinin özelliği haline gelemez. Bu kuralların "doğal hukuk anlayışı"na uygun kurallar olmaları gerekir (Yayla, 2002: 39).

Liberal düşünürler, piyasa ekonomisinin sadece piyasanın daha iyi ve verimli işlemesi için değil, aynı zamanda insan haklarının korunması açısından da önemli işlevleri olduğunu savunurlar. Piyasa ekonomisinin hâkim olduğu ülkelerde, insanlar devlete ekonomik olarak bağımlı olmadıkları için daha özgür hareket edebilirler. Yayla, piyasa ekonomisinin sağlıklı olarak işlediği ülkelerde insan haklarının daha iyi korunduğunu savunuyor (Yayla, 2002: 39-40). Ayn Rand ise özgür toplumun kapitalizmde mümkün olduğunu savunmaktadır (Rand, 1999a: 317). Buna karşın Köker'e göre kapitalizm insanlarda yabancılaşmaya sebebiyet vermekte ve insanların siyasal katılımını olumsuz etkilemektedir. Köker'e göre bu yönüyle kapitalizm ile demokrasi bağdaşamazlar (Köker, 1992: 51).

Berger'e göre bireyler, modernleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan yabancılaşmadan ve kimlik krizinden ancak aracı yapılar (aile, dini topluluklar vb.) sayesinde korunabilirler. Aracı yapıların en iyi şekilde varlığını sürdürecekleri ortamı ise demokrasi sağlamaktadır (Berger, 1999: 38).

2.2. Liberal Demokrasinin Gelişimi

Demokrasilerin gelişimi ile ilgili farklı yaklaşımlar vardır. Bunlardan özellikle Dahl ve Huntington'un yaklaşımları temel olarak ele alınacaktır. Robert Dahl, demokrasi kavramının yanlış bir şekilde kullanılmasını engellemek ve kavrama bir kesinlik kazandırmak amacıyla "poliarşi" kavramını kullanmaktadır. Dahl'a göre poliarşinin üç gelişme dönemi olmuştur. Bu dönemlerden ilki 1776'da başlamıştır. Gelişme süreci 1820'lerde Kuzey Amerika ve Avrupa'da başlamakla birlikte, kurumların çoğunun gelişimi 19. yüzyılın son otuz yılında olmuştur. Demokratik olarak adlandırılan ülkelerde bile genel oy hakkı mevcut değildi. 20. yüzyılın başlarına kadar seçmenlerin sayısı sadece bir iki ülkede genel nüfusun %10'unu geçiyordu. Bu dönemde 17 ülkede demokrasi söz konusuydu. İtalya'da Mussolini'nin iktidara gelmesi ve 1930'da ordunun iktidarı ele geçirmesiyle bu dönem son bulmuştur (Sartori, 1996: 297-299).

Huntington ise üç demokratlaşma dalgasının olduğunu ve bunlarda ilk ikisini ters

dalgaların takip ettiğini belirtmiştir. Ona göre birinci demokratlaşma dalgası 1828'de ABD'de erkeklere genel oy hakkının tanınmasıyla başlamıştır. Bu dönem 1926'ya kadar sürdü. Mussolini'nin İtalya'da iktidara gelmesi ile 1922'de birinci ters dalga başlamış oldu. Bu dönemde bazı demokrasilerde anti demokratik yönetimler işbaşına geldi (Huntington, 2007: 11-15).

Liberal demokrasiler bu dönemde iki büyük tehdit ile karşılaştılar. Bunlardan birincisi komünizmdir. 1917'de Sovyet Rusya'da Bolşevik ihtilali gerçekleştirildi. 20'lerde ise Komünist Enternasyonal hareketler Batı'yı tehdit etmeye başladı. ABD'de ilk kez sistem kendini tehlike altında hissetmeye başladı. Liberal demokrasiler kendilerini komünizm tehdidinden korumak düşüncesiyle, bu fikirlerin yayılmasını engellemek amacıyla değişik yasal uygulamalara gitmek zorunda kaldılar (Hakyemez, 2000: 23-24).

Batı Avrupa liberal demokrasilerini tehdit eden ikinci gelişme ise faşizmdi. Kapitalist gelişimini geç tamamlamış olan Almanya, İtalya, Avusturya ve İspanya'da komünizm tehdidinden korunmaya çalışılırken, bu tehdide bir engel mahiyetinde faşizm ortaya çıktı. Faşizmin, liberal demokrasinin daha erken tarihlerde yerleşmiş olan ülkelerde iktidara gelmemiş olduğu görülmektedir. Bundan yola çıkarak liberal demokrasinin iyi bir şekilde oturmuş olduğu ülkelerde faşizmin iktidara gelmediği söylenebilir. Faşizmin hâkim olduğu ülkelerde demokrasiler son buldu. Faşizm daha sonra bütün dünyayı tehdit etti (Hakyemez, 2000: 24-28).

Sartori'ye göre ikinci poliarşinin yükseliş dönemi 1950'de başladı ve 36-40 ülkeyi kapsamaktaydı. Bu dönem 1959'da sona erdi. Yükseliş dönemi sonrasında birçok ülke demokratik olmayan yönetimlerin egemenliği altına girdi. II. Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerde demokratik yönetimler oluşturuldu fakat bunların hepsi kısa zaman sonra otoriter yönetimlere dönüştüler (Sartori, 1996: 299-303). İkinci demokratlaşma dalgası Huntington'a göre 1943-1962 yılları arasında hâkim olmuştur. İkinci ters dalga ise 1958-1975 yılları arasında gerçekleşmiştir. Sovyet baskısı ile bazı ülkelerde demokrasi son bulmuştur. Yine bu dönemde bazı ülkelerde askeri darbeler yapılmıştır. Bağımsızlığını yeni kazanmış birçok ülkede demokrasiye son verilmiştir. Üçüncü demokratlaşma dalgası ise 1974'de Portekiz'de diktatörlüğün sona ermesi ile başlamıştır (Huntington, 2007: 15-18).

Huntington'a göre üçüncü demokratlaşma dalgasının sebepleri olarak şu noktaların altını çizebiliriz: (Huntington, 2007: 46-103).

1- Siyasal iktidarlar zamanla meşruiyetlerini yitirmişlerdi: Demokratik olmayan sistemlerde meşruiyetin temeli performansa bağlıdır. Siyasal iktidar halkın isteklerine cevap veremediği zaman, sadece yöneticiler değil, aynı zamanda rejim de krize girer. Bu çerçevede özellikle 1973-74 yıllarındaki petrol krizi, otoriter rejimlerin meşruiyet kaybına uğramasında belirleyici oldu. Bazı ülkelerde (Yunanistan, Portekiz, Arjantin vb.) ise askeri yenilgiler meşruiyet krizini doğurdu. Ancak demokrasilerde siyasal iktidar meşruiyet kaybına uğrarsa, seçimle değiştirilir, rejim krize girmez.

2- Ekonomik kalkınma seviyesi ile demokratlaşma arasında bir bağ kurulabilmektedir: Ekonomik faktör tek başına belirleyici olamaz. Petrol fiyatlarının artması ekonomik darboğaza sebebiyet verdi. Bu ülkelerde ekonomik kalkınma seviyesi yükseldi ve geniş bir orta tabakanın ortaya çıkmasına neden oldu. Artan iletişim ve eğitim seviyesi dolayısıyla insanlar daha fazla özgürlük talep etmeye başladılar.

3- Hıristiyanların sayılarının yükseldiği ülkelerde demokratik talepler arttı. Katolik kiliseleri demokrasi taleplerini aktif olarak desteklediler.

4- En büyük uluslararası aktörler yoğun bir şekilde demokrasiyi yaymak için

mücadele etmeye başladılar.

5- "Çığlaşma" veya "gösteri etkisi" diye adlandırılabilecek durum bu gelişmede etkili oldu. Bir ülkede halkın yaptığı gösterilerle sonuç alması, iletişim teknolojisinin bu denli gelişmiş olduğu dünyamızda, diğer benzer durumdaki ülke halklarını da aynı şekilde hareket etmeye yönlendirdi.

Katolik kilise demokrasi yanlısı tutum izledi. Özellikle Latin Amerika'da rahipler ve teologlar, müesses sosyal nizamın savunucuları olma şeklindeki rollerini terk etmişler ve etkileyici bir şekilde, kilisenin misyonunu fakirlerin ızdırabını aşmak üzere aktif bir girişim ile irtibatlandırmışlardır. Polonya'daki demokrasi talebinde Papa 2. Paul'un rolü büyük olmuştur (Falk, 2003: 100-103).

Poliarşilerin yükselişinin üçüncü dönemi 1980'lerde başladı. 80'lerin ortasında ise demokrasilerin sayısı 50'ye ulaşmıştı. Toplam bağımsız ülke sayısı 168 idi ve demokratik rejimlerin oranı 1/3'ün biraz altındaydı (Sartori, 1996: 303).

Soğuk Savaş'ın hâkim olduğu dönemde iki ideoloji karşı karşıyaydı. Bunlar; Komünizm ve Liberal Demokrasidir. Her ne kadar bu dönemde bazı ülkeler kendilerini "Bağlantısızlar" olarak ortaya koydularsa da, bu ülkeler süper güçlerin rekabet alanı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1945 sonrası dönemde sömürgecilikten kurtulan bazı devletler demokrasiye geçtiler ancak bir süre sonra bu demokrasiler yıkılarak, yerine aşırı Batı karşıtı olan otoriter rejimler kuruldu. Bu ülkeler her ne kadar kendilerini bağlantısız olarak takdim etseler de, aşırı bir Batı düşmanlığına sahiptiler (Plattner; 1995: 53-54).

1970'lerde başlayan demokrasiye yeniden dönüşler 1980'lerde çok daha hızlanarak arttı. Bu dönemde demokratikleşme dalgası Latin Amerika'dan Asya'ya kadar (Pakistan, Kore, Tayvan, Filipinler) uzandı. Daha sonra ise Sahra altı Afrika'ya kadar yayıldı. Bu dönemde demokratikleşmenin yansımaları Orta Doğu ülkelerinde de kendini göstermeye başladı (Plattner; 1995: 54). Bu gelişmeleri Larry Diamond büyük bir coşkuyla şöyle aktarıyor: "1990'da dünya demokratik devrimin kıskacı altındadır. Gelişmekte olan dünyanın her yerinde, insanlar komünist ve otoriter yönetimlere karşı direnmekte ve isyan etmektedirler. Bu coşku dünyanın en soyutlanmış, en umulmadık ve en ücra köşelerine kadar yayılmıştır… Doğu Avrupa'nın komünizm sonrası uluslarından, tropikal Afrika'nın çok fakir yerlerinden, henüz zengin olmuş ve endüstrileşmiş Doğu Asya'ya kadar bütün ülkeler demokrasiye doğru yürümektedir. … Demokratlar hiçbir zaman bu denli çok evrensel sevinç nedenine sahip olmamışlardır" (Diamond, 1995: 127).

Przeworski, Huntington'un "çığlaşma etkisi" adını verdiği durumu benzer bir şekilde "kartopu"na benzetmekte ve bu durumun gelişme seyrini şu şekilde özetlemektedir: "Bir ülkedeki gelişmeler yaşanırken, diğer ülkelerdeki insanlar, kendilerinin başarılı olma şansını yeniden değerlendiriyorlardı. İkinci bir ülkede de değişim olunca, geri kalanların hesaplarının tutmasına duydukları güven de giderek artıyordu. Geriye kalan ülkelerin de değişimi izlemeye mahkûm olduklarından kuşku duymuyorum" (Przeworski, 1995: 3).

Schmitter'e göre 1974 sonrası kurulan demokrasiler "'sıkıştırılmış bir zaman diliminde' yaşamak zorundadırlar. Bunlar 19. ve 20. yüzyılın ilk dönemlerindeki Avrupa demokrasilerine benzemeyecektir ve bunların, pek çok seleflerinin yaptığı gibi tarihsel gelişim içinde çeşitli temsil yöntemlerine sahip olması beklenemeyecektir. Partilerin, menfaatlerin ve hareketlerin şaşırtıcı ittifakı, bir bütün halinde, eşzamanlı olarak, devletlere karşı erken dönem demokrasilerinde varolmayan bir şekilde meydan okumak suretiyle, içinde yer aldıkları sistemde siyasi etki alanları arayacaklardır" (Schmitter, 1999: 7-8).

Sovyetler Birliği'nin desteğiyle kurulmuş olan Afganistan, Nikaragua ve Angola'daki Sovyet yanlısı hükümetler, ABD'nin desteklediği isyanlarla karşılaştılar. Bu dönemde Romanya ve Etiyopya dışındaki hiçbir rejim

isyanla yıkılmadı. Komünist rejimler büyük ölçüde seçimler, görüşmeler ve diğer barışçıl yöntemlerle yıkıldılar (Plattner; 1995: 54-55). Bütün bu gelişmelerin önünü açan gelişme ise Sovyetlerin 1980'lerde içine düşmüş olduğu krizdi.

Komünist parti bürokratları o zamana kadar halka söylediklerine kendileri bile inanmamaya başlamışlardı; sistem artık çökmüştü. Dolayısıyla özgürlük isteyen insanlara tetikleri çekmek için güçleri kalmamıştı. Ayrıca ordu, Doğu Avrupa ülkelerinde, halka karşı kullanılmak istememiştir. Doğu Avrupa ülkelerinde demokrasi, Avrupa ve piyasa ekonomisi önemli değerler haline geldi (Przeworski, 1995: 5-7).

2.3. Demokrasinin Küresel Yükselişi ve Geleceği

Demokrasi bir anda oluşturulan bir yapı değildir. Bunun için belli birikimlerin elde edilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı Ken Jowitt demokrasiye geçişi anlık bir hareket değil, 'uzun yürüyüş' olarak adlandırmaktadır (Jowitt, 1995: 312).

Artık demokratik olmayan rejimler, kendi aydınları tarafından yolsuzluk ve geriye gidişle suçlanıyorlar ve liberal demokrasinin hâkim olmasını arzu ediyorlar. Palma'ya göre demokrasinin tercih edilmesi için, onun diğer sistemlerden özü itibariyle daha üstün sayılması şart değildir. Eğer diğer sistemlerin uygulanması imkânsız hale gelmiş veya gözden düşmüşlerse, bu durumlarda da demokrasiye geçiş tercihinde bulunulabilir. Demokrasilerin yerleşmesinin Jowitt'in öne sürdüğü gibi uzun sürmesi de gerekmemektedir. Bunun en güzel örneği İspanya'dır (Palma, 1995: 319-320).

Afrika'da sömürgelere karşı mücadele veren ülkelerde, bağımsızlıkla önce demokrasiye geçildiği halde, zamanla siyasal iktidarlar kendi geleceklerini tehlikede gördükleri için demokratik yönetime son verdiler. Gerekçe olarak da, öncelikle ekonomik gelişmenin sağlanması gerektiğini, demokrasinin daha sonraki bir dönemde uygulanabileceğini ileri sürdüler. Eski sömürge ülkeleri, bu ülkelerdeki insan haklarına aykırı uygulamaları görmezden geldiler ve sırf bu ülkelerle bağlarını sürdürebilmek için işbirliğine gittiler. Yöneticilerin, Afrika'da demokrasinin uygulanabilirliği konusunda kuşkuları vardı (Ake, 1995: 101-102). Fakat Soğuk Savaş sonrasında bu tutum değişti. Artık Afrika demokrasisi üzerinde de yoğun bir şekilde durulmaktadır. Bu yaklaşım farkının nedeni, Batı'nın kendisini artık demokrasi misyonunun taşıyıcısı olarak görmesidir. Batı değerlerinin bir ürünü olan demokrasinin dünyanın geri kalan bölümlerinde de yayılması ile, Batı'nın kültürel hegemonyasının diğer bölgeler üzerinde etkili olması mümkün olacaktır. Batı'nın çabaları sonuç verdi. Birçok Afrika ülkesinde demokratikleşme yolunda önemli hamlelerin yapıldığı görülmektedir. Güney Afrika'daki ırk ayrımı anlayışı da bu arada son bulmuştur (Ake, 1995: 102). Irk ayrımının (antiapartheid) son bulması, Afrika'nın demokratikleşmesi açısından önemli bir itici güç olmuştur (Joseph, 1995: 375-376).

Afrika'da demokrasi karşıtı görüşler de ileri sürülmektedir. Bunlardan birisi, demokrasinin Batı kültürünün bir ürünü olduğu, dolayısıyla geleneksel Afrika kültürüne zarar vereceği yönündedir. Aslında bu görüş doğru değildir. Demokrasi sadece Batı kültürünün bir ürünü değildir. Eski Afrika kültüründe demokrasinin pek çok değerine rastlanmaktadır. Bir başka görüş ise, Afrika'da birçok etnik topluluğun olduğunu, demokrasinin bu toplulukların rekabetini ve savaşını arttıracağını, dolayısıyla baskıcı bir yönetim yapısının olmasının gerekliliğini savunmaktadır. Ancak demokrasinin çatışmaya olanak sağlayacağını söylemek doğru değildir. Çünkü bu tür çatışmaların temel sebebini siyasi elitlerin rant elde etme arzuları ateşlemektedir (Ake, 1995: 103-104).

Ayrıca fakir insanların demokrasinin işlerliği için uygun zemin oluşturmadığı da savunulmaktadır. Önce belli bir gelişme sağlanmalı ve daha sonra demokrasiye geçilmelidir. Ancak olaya başka bir boyuttan bakıldığında, önemli olanın insanların kendi

önceliklerini kendilerinin belirlemesi olduğu söylenebilir. Bugüne kadar yönetimde olan otoriter yönetimler bu ülkelerin fakirlik sorununu çözmek bir tarafa daha da arttırdı. Bu ülkelerde gerçek manada kalkınma programları uygulanmadı. Liderler kendi toplumlarına yabancılaştılar. Batılı ülkelerden kredi sağlamak için göstermelik kalkınma programları hazırladılar. Liderler kendi halklarına güvenmiyorlardı ve onları kalkınmanın önündeki en büyük engel olarak görüyorlardı (Ake, 1995: 104-105).

1990'da BM içerisindeki uzmanlık kuruluşları ve özerk örgütleri, hükümet dışı örgütleri ve hükümetleri temsil eden 500'den fazla grup Tanzanya'da, BM Afrika Ekonomik Komisyonu'nun gözetiminde "Kalkınma ve Değişimde Halkın Katılımı İçin Afrika Sözleşmesi"ni kabul etti. Bu belgede Afrika'daki krizin temel nedeninin, demokrasinin olmamasında yattığı belirtildi (Ake, 1995: 105).

Batılı ülkelerin kitle iletişim araçlarında Afrika'nın demokrasi dışı uygulamaları önemli bir yer tutuyor. Batılı ülkeler Afrika'daki demokratikleşmeyi hızlandırmak için ekonomik yardımları bir silah olarak kullandılar. Bu yaklaşımın bazı olumlu gelişmeleri sağladığı bilinmektedir (Klitgaard, 1995: 286). Afrika'da demokrasilerin sayısı hızla arttı. Devletlerin yaklaşık yarısında artık demokrasi hâkim durumdadır (Joseph, 1995: 373-374).

Zakaria'ya göre günümüzde mevcut olan 193 devletten 118'i demokratiktir. Bu da dünya nüfusunun %54,8'ine tekabül etmektedir. Demokrasi Batı'da, liberal demokrasi anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde demokrasi yayıldığı halde, anayasal liberalizm yayılma eğilimi göstermemektedir. Dolayısıyla söz konusu olan illiberal demokrasilerin yayılmasıdır. Demokratik devletlerin yarısında siyasal özgürlükler sivil özgürlüklerden daha iyi durumdadır. Dolayısıyla bu ülkeler illiberal demokrasilerdir (Zakaria, 1999: 42). Yayla'ya göre ise birçok durumda, liberalizm demokrasinin bir ön şartı durumundadır (Yayla, 1999: 62).

Ülkelere baskı ile demokrasinin yerleştirilmesi mümkün olamaz. Yapılması gereken demokratik muhalefeti ve siyasal iktidarı bu konuda teşvik etmektir (Ake, 1995: 108-109). Demokratik olmayan ülkelerde, demokrasiye geçişi mümkün kılmak için bir dizi öneriler geliştirilmiştir. Alfred Stepan, demokratik muhalefetin otoriter rejimlerde beş ana işlevi olduğunu öne sürmektedir. Bunlar: "1) rejimle bütünleşmeye karşı direnmek; 2) rejime karşı özerklik alanlarını korumak; 3) rejimin meşruluğunu tartışmak; 4) otoriter yönetimin nelere mal olduğunu gündeme getirmek; 5) güvenilirliği olan demokratik bir alternatif yaratmak" (Stepan, 1995: 94).

Demokratik olmayan rejimlerin, ekonomik olarak başarısız olacaklarını ileri sürmek de doğru olmaz. Bugün dünyada bazı antidemokratik rejimlerin (Çin, Tayvan, Kore vb.) ekonomik olarak başarılı oldukları söylenebilir. Bu rejimler ekonomi politikalarında pazara dönük, nispeten açık politikalar izlemektedirler. Bu ekonomik başarılar beraberinde dünyayı takip eden, ekonomik durumu her gün biraz daha iyileşen güçlü bir orta sınıfın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Halk içerisinde demokrasi talebi bu sürecin doğal bir sonucu olarak her gün biraz daha artmaktadır. Halkın siyasal beklentileri bazı dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Otoriter ülkelerin yöneticileri için bir çıkmaz söz konusudur. Başarılı olunduğunda da, başarısızlık durumunda da meşruiyet kaybına uğruyorlar (Plattner; 1995: 57-58).

Plattner'e göre demokrasiler askeri anlamda da diğer rejimlerden daha başarılı ve barışçıldırlar. Daha iyi bir teknoloji kullanma kapasitesi sayesinde savaşlarda başarı sağlamaları daha kolay olmaktadır. Buna rağmen bu alandaki başarı beklentisinde ihtiyatlı olmakta fayda vardır (Plattner; 1995: 58).

Müller'e göre Asya ülkelerinde demokratikleşme yönünde önemli adımlar atılmıştır. Çin'de bölgesel seçimlerde büyük rekabet yaşanmaktadır. Bazı alanlarda vatandaşların

bireysel haklarını genişletmeye yönelik değişiklikler yapıldı. Hukuk devleti olma yolunda gelişmeler var. Çin'in sadece adı komünisttir; Pazar ekonomisine dönük reformları çok başarılı sonuçlar vermiştir (Müller, 2001: 119-132).

Plattner, "Fukuyama'nın 'tarihin sonu'na henüz ulaşmış olmasak bile, hiç değilse uzun ve barışçıl bir demokratik hegemonya –bir tür 'Pax Democratica'- dönemine giriyor olabiliriz" demektedir (Plattner; 1995: 59). Berger ise hemen bütün toplumların zorba yönetimi hoş karşılamadığını savunmaktadır. Zorbalığı önlemenin en iyi yolu ise demokratik yönetimin tesis edilmesidir. Ona göre, demokrasi var olmasaydı, icat edilmesi gerekirdi. Çünkü demokrasinin alternatifi yoktur (Berger, 1999: 37).

Demokrasi her ne kadar dünya çapında bir saygınlığa sahip olsa da, eğitim seviyesi düşük, güçlü bir orta sınıfı olmayan fakir ülkelerde uygulanması oldukça zor olan bir sistemdir. Fakat demokrasilerin sadece gelişmiş Batı ülkelerinde uygulanabileceği yolundaki yaklaşım artık değerini yitirmiştir. Bununla tezat oluşturan örneklerle de karşılaşıyoruz (Plattner; 1995: 61). Berger'e göre fakir ülkelerde demokrasinin yerleşemeyeceği tezi geçersizdir. Çünkü bugünün demokratik devletlerinin hepsi eskiden fakirdiler ve zenginler hangi yönetim olursa olsun kendi çıkarlarını koruyabilirler, fakirlerin demokrasiye daha çok ihtiyacı vardır (Berger, 1999: 37).

Ekonomik başarısızlık ve krizlere rağmen demokrasinin çok sayıda ülkede varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Ancak bazı güçsüz demokrasilerin ileride tekrar otoriter rejimlere döndüklerini görmek de ihtimal dahilindedir. Bazı ülkelerde bu yönde gelişmelerin olması, demokrasinin başarısızlığı olarak algılanmamalıdır (Plattner; 1995: 61).

Diktatörlükler bağımsız örgütleri hoş görmezler ve dolayısıyla faaliyetlerine de izin vermezler. Bağımsız örgütlerin varlığı söz konusu olmadıkça rejimin istikrarı için her hangi bir tehdit yok demektir. İnsanların otoriteye boyun eğmelerinin temel nedeni, başka bir alternatifin olmamasındandır. Alternatiflerin varlığı durumunda, bireylerin harekete geçmeleri mümkündür. Bu nedenle otoriter rejimlerde bağımsız oluşumlara karşı aşırı bir baskı uygulanır. Eğer otoriter bir rejimde bağımsız örgütlenmelere müsaade ediyorlarsa, bu durum rejim içerisinde bazı çatlakların olduğunu gösterir. Böylece toplumda liberalizasyon başlamış olur (Przeworski, 1995: 52-53).

Demokrasiye evrensel düzeyde yüklenmiş olan olumlu anlamlar dolayısıyla, bütün rejimler kendilerini demokratik olarak takdim etmektedirler. İçeriğine dönük olarak yapılan farklı tanımlamalar, bu kavramın içini boşaltmaktadır. Son zamanlarda demokrasiyi tanımlamak için şüpheli kavramların kullanılmamasına özen gösterilmektedir. Aynı zamanda demokratik yönetimin özellikleri ile ilgili de geniş ölçüde bir konsensüs oluşturulmuştur. Günümüzde birçok uluslararası kuruluş, devletlerin demokrasi alanındaki uygulamalarını gözlemlemekte ve bu alandaki eksikliklere dönük raporlar yayınlamaktadır (Yılmaz, 2000:211). Ülkeler dış politikalarını şekillendirirken demokrasi standartlarını da göz önünde bulundurmak durumundadırlar (Schmitter ve Karl, 1995: 67). Demokrasilerin olmazsa olmazı olan seçimlerin demokratik kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirilme derecesini belirlemek amacıyla, birçok ülkedeki seçimleri izlemek üzere uluslararası gözlemciler o ülkelere gitmektedirler. Bu gözlemcilerin raporları doğrultusunda seçimlerin meşruluk derecesi ortaya çıkmaktadır. Artık siyasal iktidarların seçimleri maniple etmeleri pek mümkün değildir. Bu uygulama da demokrasilerin doğru işlemesinde etkili olmaktadır (Mccoy, Garber ve Pastor, 1995: 223-226).

Schmitter ve Karl'a göre "Demokratikleşme zorunlu olarak beraberinde ekonomik büyümeyi, sosyal barışı, idari etkinliği, siyasi uyumu, serbest piyasayı ya da ideolojilerin sonunu getirmeyecektir" (Schmitter ve Karl, 1995: 78). Demokrasilerin diğer yönetim şekillerine oranla daha başarılı bir ekonomik yapıya sahip olmaları şart değildir.

Bazı durumlarda demokratik olmayan rejimler bu alanda daha başarılı olabilirler. Fakat uzun vadede demokrasilerin ekonomik anlamda daha başarılı olacağı ileri sürülebilir. Aynı şekilde demokrasilerin idari yönden demokratik olmayan rejimlerden daha başarılı olması da gerekmez. Demokrasilerde kararların alınması uzun prosedürler gerektirmektedir. Bazen önemli bir konuda uzlaşı sağlamak çok zor olabilir ve uzun zaman alabilir. Bütün vatandaşları memnun edecek kararların alınması pek mümkün olamaz. Demokratik olmayan rejimlerde kararlar çok daha kısa sürede alınır (Schmitter ve Karl, 1995: 77). Ancak şurası bir gerçek ki, demokrasilerde sorunlara dönük çözümler bulmak daha zor olmakla beraber, çözümler daha etkindir. Anti-demokratik rejimlerde kolayca alınan bir karar baskıyla uygulandığında sorunun çözüldüğü sanılır fakat uzun vadeli olarak bu problem daha da büyüyerek içinden çıkılmaz hale gelebilir.

Demokrasilerin diğer rejimlerden daha istikrarlı bir yönetimi mümkün kılması da gerekmez. Demokrasilerde özgürlük ortamı olduğu için çok farklı menfaat grupları ortaya çıkabilir, bu farklı taleplere sahip grupların belli konularda uzlaşması mümkün olmayabilir ve dolayısıyla kriz ortamı da mümkündür. Sistem karşıtı partiler de demokraside görülebilmektedir (Schmitter ve Karl, 1995: 77).

Demokrasiler daha açık toplumlara sahip olmalarına rağmen, ekonomi politikalarında diğer rejimlerden daha açık olmaları şart değildir. Demokratik rejimlerin tarihin değişik dönemlerinde kendi ekonomilerini diğer ülkelerin rekabetinden korumak için koruyuculuğa başvurdukları ve devlet kurumlarının bu alanda etkili olduğu bilinmektedir (Schmitter ve Karl, 1995: 78).

Demokratik olmayan rejimler dahi, kendi yönetimlerini meşrulaştırmak için demokrasinin bazı araçlarından faydalanma yoluna gitmektedirler. Mesela bu tür rejimler seçimlere giderek kendilerini meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu uygulama bu ülkelerde dahi halkta bir demokrasi arzusunun uyandığının ve gelecekte demokrasiye yönelme ihtimallerinin bir göstergesidir (Sartori, 1996: 397-398).

Gelecekte demokrasilerden geri dönüş olmayacağını (üçüncü ters dalga) bugünden söylemek doğru olmaz. Her şeyden önce demokrasiler kırılgan rejimlerdir. Bu rejimlerin oluşturulması kadar, devam ettirilmesinin de zor olduğu bilinmektedir. Demokratikleşmeyi tarihin yasası olarak da görmemek gerekir. Bugünden yarınlar için kesin hükümlerle atıfta bulunmak doğru olmaz (Erdoğan, 2001: 194). Demokrasinin üstünlüğü, ancak evrensel bir ideolojinin başarılı bir ülkede uygulama alanı bulmasıyla son bulabilir, şu an için böyle bir ideolojik rakip söz konusu değildir (Plattner; 1995: 62).

Demokrasiye iki farklı alternatif vardır. Bunlardan ilki milliyetçiliktir. Özellikle son dönemlerde milliyetçiliğin hızla geliştiği ve birçok etnik savaşın yaşandığı görülmektedir. Milliyetçiliğin bu yükselişi demokrasi açısından olumsuz sonuçlar doğurabilir. Fakat milliyetçiliğin evrensel bir ideoloji olmadığını da unutmamak gerekir. Türk milliyetçiliği ile Yunan milliyetçiliği arasında teorik olarak birçok ortak nokta olsa da Türk milliyetçiliği için önemli olan Türk, Yunan milliyetçiliği içinse Yunan çıkarlarıdır. Milliyetçiliğin demokrasiyle bağdaşmaması diye bir şey de olamaz (Plattner; 1995: 62).

İkinci ve en önemli alternatifi kökten dinci İslam oluşturmaktadır. İslam ülkelerinin çoğunda otoriter yönetimlere muhalefetin İslamcı hareketlerde can bulduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca bu ülkelerde yapılan seçimlerde İslamcılar iktidara gelebilmektedirler. Plattner'e göre İslam'ın demokrasiye kültürel anlamda bir alternatif oluşturabileceği de şüphelidir (Plattner; 1995: 62).

Demokrasiyi tehdit eden en önemli gelişmelerden biri de uluslararası terörizmdir. Terörün önlenemeyen uluslararası yükseliş trendi, birçok Batılı ülkenin güvenlik önlemlerini aşırı derecede arttırmasına neden olmuştur. Havaalanlarında arttırılan güven-

lik önlemleri belki bir ölçüde anlayışla karşılanabilir. Ancak bireylerin potansiyel terörist olarak muamele görmeleri, demokrasi için iç açıcı bir durum değildir (Kolakowski, 1995: 391). Siyasal iktidarlar iç güvenliği gerekçe göstererek muhalefeti susturma silahı olarak özgürlüklerin sınırlandırılması yoluna gitmemelidirler (Hakyemez, 2000: 55). Hakyemez'e göre düşünce özgürlüğünün objektif sınırlarına girmeyen unsurlar şunlardır (Hakyemez, 2000: 68-69):

"1. iftira, küfür, haysiyet ve şeref kırıcı sözler, müstehcenlik içeren sözler,

2. savaş kışkırtıcılığı,

3. uluslar, dinler, ırklar arasında nefret yaratma ayrımcılığına, düşmanlığa ve şiddete yönelen ifadeler,

4. suç işlemeye teşvik ve tahrik biçimindeki ifadeler"

Liberal demokrasi anlayışında birey belli haklara sahip vatandaş olarak algılanmaktadır. Vatandaş kavramı ile bireylerin vatandaşlık dışındaki kimlikleri dışlanmaktadır. Bu farklılıklar, cinsiyet, din, dil, ırk vb. Ulusdevlet homojen bir bütünlükmüş gibi algılanmaktadır. Sivil toplum farklılıkların temsiline olanak sağlayan bir alan olarak değil, farklı çıkar gruplarının mücadele alanı olarak görülmektedir. Kamusal alandan böylece farklılıklar dışlanmaktadır. Farklı kimlik taleplerine bu kalıp cevap verememektedir. Bu durum liberal demokrasinin içinde bulunduğu meşruiyet krizinin temel sebebidir (Keyman, 1996: 98-99).

SONUÇ

Demokrasi bir hayat tarzı değil, farklı kanaatlere ve hayat tarzlarına sahip insanların bir arada yaşamasını mümkün kılan bir yöntemdir. Demokrasi siyasi içerikli bir kavramdır. Demokrasi açısından önemli olan eşitlik prensibidir. Yani yönetimin meşru olabilmesi için, onun halk tarafından seçilmiş olması gerekir. Bu, ya doğrudan demokrasi uygulaması ile halkın kararları kendisinin alması şeklinde ya da seçtiği temsilciler vasıtasıyla olur. Demokrasi açısından halkın veya temsilcilerinin aldıkları kararlar meşru ve iyidir. Bu noktada liberalizm ile demokrasi ayrışmaktadır. Liberalizm açısından önemli olan, yönetimin demokrasi, aristokrasi veya krallık olması değil, yönetimin sınırlı olması ve bireylerin özgürlük alanına müdahale etmemesidir.

Bir ülkede halkın temsilcileri eliyle yönetimin gerçekleştirilmesi veya halkın doğrudan demokrasi yoluyla kararlar alması özgürlükleri garanti altına almaya yetmemektedir. Halkın çoğunluğu farklı azınlık kesimlerinin özgürlüklerini kısıtlayıcı kararlar alabilir. Bu durumda belki alınan kararların demokratik yönden bir meşruiyet sorunu ortaya çıkmayacaktır fakat liberalizm açısından bu durum kabul edilemez. Liberalizm için önemli olan her bireyin özgürlüğünün garanti altına alınması olduğu için, ülkede demokratik süreçlerin işlemesi tek başına yeterli görülmez. Liberal değerler ile bütünleşmiş olan bir demokrasi özgürlüklerin ve eşitliğin birlikte sağlanması açısından gerekli şartları oluşturmaktadır. Demokrasi ile liberalizm belli bir süreç içerisinde büyük ölçüde bütünleşmeyi başarmıştır. Her ne kadar ikisi farklı içeriklere sahip olsalar da, eşitlik ve özgürlükler açısından en optimum sonuçları, birliktelikleri sağlar. Liberalizm ve demokrasinin en önemli değerleri özgürlük ve eşitliktir. Demokrasi, özgürlüğü liberalizmden; liberalizm de eşitliği demokrasiden almıştır.

Liberalizm ve demokrasinin birlikteliği bir zorunlu birliktelik olarak görülebilir. Çünkü liberalizm halkın seçimler yoluyla veya diğer yöntemlerle yönetimde yer almasını bir zorunluluk olarak görmemektedir. Diğer taraftan demokrasi tek başına özgürlükleri garantiye almak için yetmeyecektir. Demokratik meşruiyet gerekçe gösterilerek özgürlükler ortadan kaldırılabilir. Liberalizm ve demokrasiyi optimum bir şekilde birleştiren anlayış "liberal demokrasi"de söz konusudur. Liberal demokrasi, meşruiyete hem eşitlik bağlamında hem de özgürlükler çerçevesinde koruma getiriyor.

Demokrasilerin gelişim sürecinde kapita-

lizmin önemi küçümsenemez. Hatta Batılı toplumlarda önce kapitalizmin, daha sonra da demokrasinin geliştiğini söylemek mümkündür. Bu iddiayı tarih kanıtlamaktadır. İlk demokratik ülkeler, kapitalist gelişmeyi daha önce başarmış olan ülkelerdir. Liberalizme göre devlet piyasaya müdahale etmemeli ve asli fonksiyonlarını yerine getirmelidir. 1920'lerde demokrasiler, önce İtalya'da, sonra da Almanya'da faşist iktidarlar tarafından yıkıldı. İlk olarak kapitalist gelişmeyi sağlamış olan ülkelerde demokrasiler varlığını korumayı başardılar, fakat daha sonraki dönemde bu sürece giren ülkelerde faşizm başarıya ulaştı.

İkinci Dünya Savaşı'nı Batı'lı güçlerin kazanmalarının da etkisiyle yeni demokratik ülkeler ortaya çıktı. Birçok eski sömürge bağımsızlığını kazandı ve demokratik kurumları oluşturmaya başladı. Fakat 1958'den başlayarak bazı demokratik devletler otoriter ve totaliter yönetimlere dönüştüler.

Demokratik rejimler otoriter ve totaliter rejimlerden daha dayanıklıdırlar. Demokratik rejimlerde siyasal iktidar eğer başarısız olur ve meşruiyetini yitirirse, bir sonraki seçimde iktidarını yitirir. Rejim herhangi bir meşruiyet krizine girmez. Fakat otoriter yönetimlerde, siyasal iktidar ile rejim bir bütün oluşturduğu için, başarısızlık durumunda sadece siyasal iktidar değil, aynı zamanda rejim de meşruiyet krizine girer. Otoriter ve totaliter rejimler genellikle ekonomik kriz dönemlerinde meşruiyet krizine girerler.

Doğu Avrupa ülkelerinde demokratikleşmenin gerçekleşmesi liberal demokrasilerin kesin zaferi olarak görülmeye başlandı. Liberal demokrasilerin sanıldığı gibi kesin zafer elde etmedikleri kısa zaman sonra ortaya çıktı. Bir taraftan milliyetçiliğin hızla güç kazanması, diğer taraftan da kökten dinci hareketlerin güç kazanmaları liberal demokrasilerin zaferini gölgeledi. Gelecekle ilgili kesin hükümlerde bulunmak doğru olmaz fakat şu an itibariyle liberal demokrasinin karşısında, ona alternatif oluşturacak her hangi bir ideoloji mevcut değildir. Liberal demokrasilerde de özgürlükler alanında bazı sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere birçok Batılı demokrasilerde azınlıklara ve özellikle Müslümanlara karşı uygulamaya konulan ayrımcı uygulamalar, özgürlüklerin bu ülkelerde bile tam garanti altına alınmadığını ortaya koymaktadır. Batılı demokrasilerde liberal değerlerden uzaklaşılması, liberal demokrasi açısından önemli bir tehdittir.

Küreselleşme ile beraber artan iletişim imkânları, dünya toplumlarını birbirlerine daha da yakınlaştırdı. İnsanlar, nerede yaşarlarsa yaşasınlar, daha fazla demokrasi ve insan hakları taleplerinde bulunmaya başladılar. Dolayısıyla şu an itibariyle liberal demokrasinin önlenemez yükselişinden bahsedilebilir. Ulus-üstü özerk kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının sayıları ve etkileri her gün biraz daha artmaktadır. Devletlerin insan haklarına dönük uygulamaları sıkı bir şekilde izlenmekte ve raporlar halinde yayınlanmaktadır. Ülkeler artık eskisi kadar bağımsız hareket edememekte ve dış politika uygulamaları açısından, daha da dikkatli olmak durumundadırlar.

Bütün bu gelişmeler liberal demokrasilerin sorunsuz oldukları anlamına gelmemelidir. Liberal demokrasiler ulus-devletler olarak örgütlenmişlerdir. Bu yapı içerisinde vatandaşlar homojen bir bütün olarak algılanmaktadır. Bu çerçevede vatandaşlara milli kimlik verilmektedir. Fakat artık insanlar farklılıklarının farkına varmakta ve kendilerini değişik kimliklerle ifade etme eğilimi göstermektedirler. Bireylerin bu yeni taleplerine liberal demokrasiler cevap verememektedir.

KAYNAKÇA

AKE, Claude (1995), Afrika Demokrasisini Yeniden Düşünmek, (Çev.: Mehmet Turhan), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner),Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.101-113

BERGER, Peter L. (1999), Günümüz Dünyasında Demokrasi, (Çev.: Cevdet Aykan), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 33-39

BULUT, Nihat (2003), Kapitalizm-Demokrasi İlişkisi, (Demokrasinin Ekonomik Temelleri Üzerine Bir İnceleme), AÜEHFD, C. VII, S.1-2, s. 69-88

CRANSTON Maurice (1999), İnsan Hakları Nelerdir?, (Çev.: Atilla Yayla), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.311-316

DAHL, Robert A. (2001), Demokrasi Üstüne, (Çev.: Betül Kadıoğlu), Ankara: Phoenix Yayınevi,

DİAMOND, Larry (1995), Demokrasinin Üç Paradoksu, (Çev.: Mehmet Turhan), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.127-141

DURSUN, Davut (2004), Siyaset Bilimi, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları

DWORKİN, Ronald (2006), Liberalizm, Liberaller ve Cemaatçiler, (Çev.: Eylem Özkaya), (Haz.: Andre Bertén, Pablo da Silveira ve Hereve Pourtois), Ankara: Dost Kitapevi, s. 49-76

ERDOĞAN, Mustafa (2001), Anayasal Demokrasi, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi

FALK, Richard (2003), Küreselleşme ve Din; İnsani Küresel Yönetişim, (Çev.: Hasan Tuncay Başoğlu), 1. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları

FUKUYAMA, Francis (1999), Kapitalizm ve Demokrasi: Gözden Kaçırılan İlişki, (Çev.: Doğan Nadi Leblebici), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.105-111

HAKYEMEZ, Yusuf Şefki (2000), Militan Demokrasi ve 1982 Anayasası, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi

HEYWOOD, Andrew (1999), Demokrasi, (Çev.: Bican Şahin), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 67-84

HEYWOOD, Andrew (2007), Siyasi İdeolojiler, (Çev.: Ahmet Kemal Bayram ve Diğerleri), Ankara: Adres Yayınları, 2007

HUNTİNGTON, Samuel P. (2007), Üçüncü Dalga: 20. Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma, (Çev.: Ergun Özbudun), Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları

JOSEPH, Richard (1995), Afrika: Siyasal Özgürlüğün Yeniden Doğuşu, (Çev.: Levent Köker), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.373-388

JOWİTT, Ken (1995), Yeni Dünya Düzensizliği, (Çev. Levent Köker), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.303-313

KAPANİ, Münci (2003), Politika Bilimine Giriş, 15. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi

KEYMAN, Fuat, E. (1996), Nasıl Bir Liberal Demokrasi?, Diyalog, Sayı: 1, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, s.93-109

KLİTGAARD, Robert (1995), Reform Stratejileri, (Çev.: Levent Köker), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.283-300

KOLAKOWSKİ, Leszek (1995), Demokratik Bir Çağın Belirsizlikleri, (Çev.: Mehmet Küçük), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.389-392

KÖKER, Levent (1992), Liberal Demokrasi ve Eleştirisi, Demokrasi Üzerine Yazılar içinde, İmge Yayınları, s.27-56

LARDEYRET, Guy (1995), Orantılı Temsile İlişkin Sorun, (Çev.: Mehmet Turhan), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.199-205

LİNZ, Juan J. (1995), Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri, (Çev. Ergun Özbudun), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.143-160

LİPSON, Leslie (1999), Demokrasinin Felsefesi, (Çev.: Mustafa Erdoğan), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.17-23

MCCOY, Jennifer, GARBER, Larry ve PASTOR, Robert (1995), Seçimlerin Gözlemlenmesi ve Barışın Oluşturulması, (Çev.: Mehmet Turhan), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.223-236

MÜLLER, Harald (2001), Kültürlerin Uzlaşması, (Çev.: Ali Çimen), İstanbul: Timaş Yayınları

NİŞANCI, Murat (2001), Liberal Demokrasi ile Popülist Demokrasi Arasındaki Gerginliğin Ekonomik Nedenleri, AÜEHFD, C. V, S.1-4, S. 579-597

PALMA, Giuseppe Di (1995), Niçin Demokrasi Doğu Avrupa'da İşleyebilir? (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.315-326

PLATTNER, Marc F. (1995), Demokrasi Anı, (Çev.: Ergun Özbudun), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.53-66

PRZEWORSKİ, Adam (1995), Demokrasi ve Piyasa; Doğu Avrupa ve Latin Amerika'da Siyasal ve Ekonomik Reformlar, (Çev.: İlter Turan), Ankara: Etkin Yayıncılık

RAND, Ayn (1999a), İnsan(ın) Hakları, (Çev.: Atilla Yayla), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.317-324

RAND, Ayn (1999b), Kolektif Haklar, (Çev.: Mustafa Erdoğan), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.325-329

SARTORİ, Giovanni (1996), Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, (Çev.: Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan), Ankara: Yetkin Yayınları

SCHMİDT. Manfred G. (2001), Demokrasi Kuramına Giriş, (Çev.: M. Emin Köktaş), Ankara: Vadi Yayınları

SCHMİTTER, Philippe C. ve KARL, Terry Lynn (1999), Demokrasi Nedir, Ne Değildir?, (Çev.: Levent Gönenç), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 3-15

SCHMİTTER, Philippe C. Ve KARL, Terry Lynn (1995), Demokrasi Nedir …. Ne Değildir? (Çev.: Levent Gönenç), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.67-81

STEPAN, Alfred (1995), Demokratik Muhalefetin Görevleri, (Çev.: Levent Köker), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, s.91-100

TÜRK DEMOKRASİ VAKFI (1992), Demokrasi Nedir?, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları

YAYLA, Atilla (2000), Liberal Bakışlar, 2.Baskı, Ankara: Liberte Yayınları

YAYLA, Atilla (1999), Liberalizm ve Demokrasi, (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 59-66

YAYLA, Atilla, Siyaset Teorisine Giriş, 2. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları, 2002

YILMAZ, Aytekin (2000), Modern Demokrasi: Gelişimi ve Sorunları, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları

ZAKARİA, Fareed (1999), İlliberal Demokrasinin Yükselişi, (Çev.: Atilla Yayla), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.41-57